

Ochrana přírody

ročník 74 číslo 2 2019

Kulérová příloha

Zprávy / Aktuality / Oznámení

AOPK ČR uzavřela smlouvu o spolupráci s ATIC

Asociace turistických a informačních center (ATIC) je samostatné, dobrovolné a nezávislé profesní sdružení hájící zájmy turistických informačních center v ČR. V České republice působí od roku 1994. Asociace se zasadila o vznik Jednotné klasifikace turistických informačních center (TIC), kterou od roku 2013 provádí formou certifikace TIC. Certifikovaná „íčka“ jsou pak označena známou značkou bílého písmena „i“ na zeleném poli a musí splňovat dané podmínky.

AOPK ČR i ATIC se shodly na tom, že mají zájem na poskytování kvalitních informací a služeb návštěvníkům zvláště chráněných území v péči AOPK ČR.

V plánu je výměna propagačních materiálů a jejich distribuce do domů přírody a do TIC v jejich okolí, dále prezentace ATIC na setkáních provozovatelů návštěvnických a informačních středisek CHKO v rámci programu Dům přírody a opačně také AOPK ČR bude mít možnost prezentovat program Dům přírody nebo aplikaci BioLog na členských fórech ATIC.

Cílem spolupráce mezi AOPK ČR a ATIC je vedle vzájemné propagace také informování pracovníků TIC o činnosti AOPK ČR ve vztahu k udržitelnému cestovnímu ruchu a principech a smyslu ochrany přírody. Namísto propagace chronicky známých míst, která jsou často součástí zvláště chráněných území, by TIC mohla své klienty směřovat do destinací, které tak velkou návštěvností nemají.

Lucie Záhorová

Japonsko opouští Mezinárodní velrybářskou komisi

Na sv. Štěpána 2018 oznámilo Japonsko rozhodnutí oficiálně odstoupit od Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství (ICRW). Zpráva oprávněně vyvolala velkou pozornost světových sdělovacích prostředků. Stává se totiž výjimečně, aby vyspělé země opouštěly závazky sjednané v rámci mezinárodních mnohostranných smluv, a obzvláště v případě Japonska se jedná o bezprecedentní záležitost. V rámci Mezinárodní velrybářské komise (IWC), která představuje rozhodovací orgán ICRW, přetrvávalo určité napětí vyvolané možným odstoupením země vycházejícího slunce již od posledního zasedání komise v brazilském Florianopolisu v září 2018, na němž se Japonsku opět nepodařilo prosadit dlouholetý záměr transformovat IWC a obnovit regulovaný komerční lov velryb (viz *Ochrana přírody*, 73,

5, x-xi, 2018). Přesto i tzv. ochranná země, mezi které se řadí Česká republika i ostatní členské státy EU, rozhodnutí Japonska ukončit členství v úmluvě nemile zaskočilo.

Japonsko názor na velrybářství nemění

Pokud se ale zaměříme na důvody, proč tak Japonsko učinilo, změní se prvotní překvapení v pochopení. Japonsko považuje lov kytovců za nedílnou součást historie i kultury a také jako nezpochybnitelný zdroj obživy: v tomto směru příliš nerozlišuje lov velryb a rybolov. Od sjednání úmluvy v roce 1946 Japonsko vždy reprezentovalo zájmy tzv. velrybářských států a sledovalo cíl udržitelného komerčního lovu velryb. Poté, co v roce 1986 v reakci na zjištění kritického stavu u většiny populací průmyslově lovených velkých kytovců a nízké účinnosti do té doby uskutečněných ochranných opat-

Proti obnovení komerčního velrybářství se dlouhodobě stavějí i významné nevládní organizace. Foto Jan Plesník

ření nabylo účinnosti moratorium zakazující jejich komerční lov, se poslední císařství světa zaměřilo na získání nezbytných vědeckých údajů, které by prokázaly, že komerční lov při udržitelně nastavených parametrech populace cílových druhů zmiňovaných mořských savců na přežití neohrozí. Za tímto účelem spustilo Japonsko vědecký program, v jehož rámci každoročně lovilo předem stanovené množství kytovců nejhojnějších druhů a sledováním dlouholetého trendu početnosti jejich populací se snažilo prokázat, že je komerční lov při respektování udržitelných kvót možný. Nutno podotknout, že navzdory silné mezinárodní kritice Japonsko vždy respektovalo mezinárodní právo a i během vydávání speciálních povolení pro zmíněný lov pro vědecké účely dodržovalo postup stanovený úmluvou. Japonsko rovněž přijalo na rozdíl od jiných velmocí rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora, který v rozsudku z roku 2014 vyhodnotil výši stanovených kvót pro lov pro vědecké účely jako neodůvodněně vysokou. Následně tokijská vláda vědecký program přehodnotila a kvóty významně snížila. Současně se snahou o získání vědecky podložených argumentů se Japonsko společně s dalšími velrybářskými státy snažilo v rámci IWC o změnu jejího postoje k přetrvávajícímu zákazu komerčního lovu. Během třiceti let jeho platnosti se mu pro zmiňovaný krok nepodařilo získat potřebnou tříčtvrtinovou většinu hlasů (moratorium na komerční lov bylo původně plánováno pouze na pět let a Vědecký výbor IWC jej nedoporučil).

Nadpoloviční většinou v IWC naopak disponují ochránářské státy, které jakékoliv snahy o prolomení moratoria úspěšně blokovaly a rovněž odmítly diskusi o dílčích změnách textu úmluvy a dalších japonských návrzích. Tokiu se přes veškeré vynakládání a dlouhodobé úsilí nedařilo prosadit prakticky nic, a to ani tehdy, když nabídlo viditelný kompromis, nebo dokonce určité ústupky. Tuto skutečnost logicky negativně vnímali zejména v japonských prefekturách, kde stále existují tradiční velrybářské komunity. Do celé věci proto dlouhodobě vstupoval i vnitřní politický tlak, kdy zejména poslanci současné vládnoucí strany premiéra Šinzóa Abeho, kteří pocházejí z prefektury Wakajama, v níž je zájem na obnovení komerčního lovu kytovců největší, poslední roky intenzivně vyjadřovali nespokojenost s vývojem IWC a nemožností prosazení

národních zájmů. Lze tedy konstatovat, že dlouhodobá frustrace Japonska ohledně situace a směřování IWC nemohla vyústit v nic jiného než v jeho odchod, byť si to nikdo nepřál a nikdo na něm nevydělá.

Vítěz, nebo poražený?

Možné dopady rozhodnutí Japonska odstoupit od Úmluvy lze zatím jen obtížně předvídat. Japonsko již oficiálně prohlásilo, že komerční lov kytovců obnovený po 1. červenci 2019 bude stejně jako v případě Norska omezen pouze na výsostně ekonomické vody státu čili do vzdálenosti 200 námořních mil od pobřeží. Dosavadní lov pro vědecké účely v Jižním oceánu bude naopak ukončen. Třetí největší ekonomika na světě rovněž vyjádřila ochotu dodržovat při stanovení kvót pro obnovený komerční lov stávající pravidla IWC a se zbývajících členskými státy nadále spolupracovat. Japonské úřady zatím oficiálně neoznámily, jak vysoké kvóty budou pro obnovený komerční lov stanoveny, je ale pravděpodobné, že nepůjde o nikterak vysoké počty a že Japonsko i nadále bude respektovat to, co se snažilo dokázat svým vědeckým programem a lovem kytovců pro vědecké účely – tedy že při dodržování stanovených kvót je dlouhodobě udržitelný lov možný a že nemůže ohrozit životaschopnost populací cílového druhu. Japonští velrybáři se stejně jako jejich norští kolegové soustředí na plejtváka malého (*Balaenoptera acutorostrata*), jehož celková početnost se odhaduje na 200 000 jedinců.

Do budoucího vývoje obnoveného komerčního lovu kytovců v Japonsku může rovněž vstoupit poměrně významný faktor ekonomické udržitelnosti. Otázka, zda bude komerční lov kytovců v pobřežních vodách ekonomicky výnosný a místním komunitám splní jejich očekávání, se stává poměrně zásadní: již nyní je japonské velrybářství významně dotováno státem. Poptávka po velrybím mase v Japonsku totiž dlouhodobě klesá a tento trend se navíc v posledních letech zrychluje. V poválečné době dosahovala roční spotřeba velrybího masa okolo 200 000 tun, zatímco dnes činí přibližně 5 000 tun.

Daleko významnější ale může být dopad odchodu Japonska na samotné fungování Mezinárodní velrybářské komise. A to nejen proto, že Japonsko vzorně hradilo nemalé členské

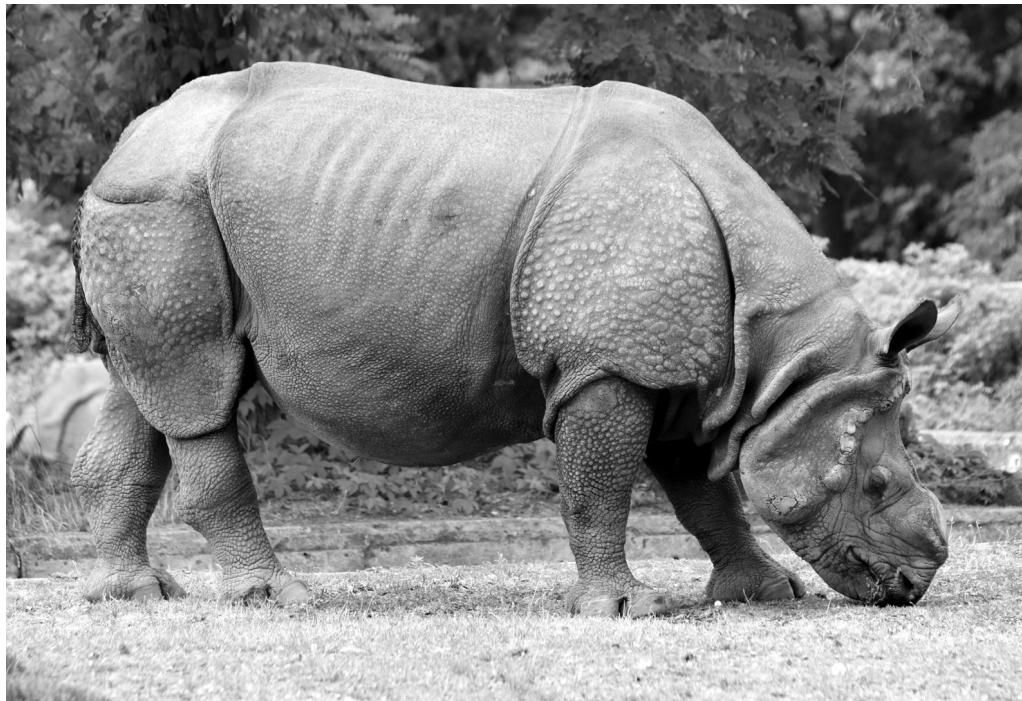
příspěvky do IWC a v tomto ohledu motivovalo i další, zejména africké a malé ostrovní státy. Pokud by bylo japonské rozhodnutí opustit úmluvu následováno i dalšími státy, mohlo by to vést k zásadní přeměně celé IWC, která by svou činnost pravděpodobně směřovala pouze k ryze ochránářským aktivitám. V tomto ohledu již vyjádřily obavu i aljašské domorodé komunity, které nyní loví za přísného dohledu IWC kytovce pro obživu a při stanovení poměrně striktních kvót, byť tak v některých případech činí mnohem trýznivějším způsobem než harpunová děla. Pokud by se IWC transformovala uvedeným směrem, mohly by být ohroženy nejen uvedené kvóty, ale i domorodý způsob lovu pro obživu jako takový.

O budoucím směřování IWC jsou v posledních letech vedeny úmorné a často se opakující debaty, shodu nad její další rolí v ochraně a udržitelném využívání kytovců se však nalézt nepodařilo. Vystoupení Japonska vkládá do celé diskuse zcela nový rozměr a budoucnost IWC, ale i celé úmluvy, je v tuto chvíli nejasná snad víc než kdy předtím.

Jiří Mach

Pro přežití nosorožce jávského je založení druhé populace nezbytné

Méně známý nosorožec jávský (*Rhinoceros sondaicus*) patří bezesporu mezi nejvzácnější savce světa. Připomeňme, že původně osídloval rozsáhlý areál od Bangladéše a severního Vietnamu přes Malajský poloostrov až po Sumatru a Jávu. Nechce se věřit, že svého času býval ze tří recentních asijských druhů nosorožců nejpočetnější. V důsledku velkoplošného ničení původního prostředí a nadměrného lovu nakonec do současnosti přežila poslední populace obývající národní park Ujung Kulon na nejzápadnějším výběžku Jávy zabírající 785 km². První sčítání provedené ve zmiňovaném chráněném území v roce 1967 došlo k závěru, že v něm zůstalo pouhých 25 jedinců. Do začátku 80. let 20. století se početnost zdvojnásobila: zásluhu na tom má skutečnost, že řada tamějších pytláků začala pracovat za výhodné mzdy jako strážci parku. Málo se ví, že v Číně jsou zájemci ochotni zaplatit za roh asijských nosorožců desítkrát více než v případě afrických druhů. Od té doby se populace nosorožce jávského stabilizovala, a v posledních letech se její abundance do-

Nosorožci jávskému podobný mnohem větší nosorožec indický (*Rhinoceros unicornis*) představuje nejhojnější asijský druh nosorožců: ve volné přírodě v Indii a Nepálu se dnes vyskytuje na 3500 jedinců. Foto Jan Plesník

konce začala mírně zvyšovat: podle nejnovějšího odhadu ji tvoří 63 jedinců různého stáří.

Proslulý výbuch sopky Krakatoa v roce 1883 poloostrov Ujung Kulon silně poškodil, a zatímco nosorožci jej znovu osídlili, lidé se do něj nikdy ve velkých počtech nevrátili. Erupce dceřiného vulkánu Anak Krakatoa, k níž došlo v prosinci 2018, vyvolala ničivou přílivovou vlnu, která zaplavila národní park. Dva strážci při tsunami zahynuli a voda poškodila i několik budov správy. Zdá se ale, že nosorožci neštěstí překvapivě přečkali bez úhony.

Událost z konce roku 2018 potvrdila, jak zranitelná je poslední populace nosorožce jávského jednou jedinou katastrofou, jako je tsunami, výbuch sopky, ničivý lesní požár nebo propuknutí nemoci přenášené skotem. V květnu 2017 oznámilo indonéské Ministerstvo životního prostředí a lesnictví, že hodlá přemístit část zvířat z Ujung Kulonu do rezervace Cikepuh na západě Jávy. Jedinci by měli být vybráni tak, aby měli co nejméně společných předků, protože právě inbríding (příbuzenská plemenitba) zůstává pro přežití druhu závažnou hrozbou. Poslední nosorožec jávský v lidské péči uhynul v roce 1907 v zoologické zahradě v australském Adelaide. Ačkoliv fotopasti nedávno zachytily i několik mláďat, zdá

se, že v populaci je poměr pohlaví výrazně vychýlen ve prospěch samců.

Jak upozorňují Ahimsa Campos-Arceiz a Tecwyn Lim z univerzity v malajském Semenihu, plány na vytvoření záložní populace nosorožce jávského mimo dosah vulkánu Anak Krakatoa se diskutují již od roku 1986 (*Nature*, 566, 39, 2019). Podle nich důvod pro tak dlouhý odklad, totiž nezbytnost znát kritickým druhem upřednostňované prostředí a jeho dostupnost v dalších částech Jávy, již padl a repatriace mimořádně vzácného obratlovce mohla již dávno začít.

Jan Plesník

Medailonky

„Tak vy chcete dělat ekologickou výchovu?“

(vzpomínka na Emilku Strejčkovou)

„Tak vy chcete dělat ekologickou výchovu?“ zeptal se mě můj první šéf, Jiří Ica Pospíšil, vedoucí metodického oddělení Kulturního domu hl. m. Prahy, kam jsem po škole nastoupila. Přikývla jsem. „Tak to se musíte vypravit za Emilkou Forejtovou,“ řekl a já se rozjela na Prahu 10, na obvodní národní výbor, kde Emilie Forejtová (později provdaná Strejčková) pracova-

la od roku 1980 jako inspektorka kultury pro ochranu přírody a památek (pozn. pro mladší ročníky: do sametové revoluce 1989 neexistoval resort životního prostředí a ochrana přírody spadala pod kulturu). V té době byla již Emilka osobností ekologické výchovy – připravovala různé nové formy ekologické výchovy seznamující děti a mládež s ochranou pražské přírody a problematikou městského prostředí: učebnici, pořady, plakáty, diafony, videozáznamy. Pomohla zachránit údolí Botiče před zástavbou, napomáhala jeho biologické rehabilitaci a budování naučné stezky. S několika dalšími spolupracovníky prosadila vyhlášení prvních přírodních parků v Praze, původně nazývaných oblasti klidu.

„Tak vy chcete dělat ekologickou výchovu?“ zeptala se mě stejnou otázkou a její oči se do mě zkoumavě zavrtávaly. Trochu jsem znejistěla – já chci zachraňovat svět a tady ta paní se mě ptá, jako by mi nevěřila. „A máte dostatečně natažené péro?“ dodala a já málem vyprskla smíchy... no to už je tedy opravdu... Nevěděla jsem, co mám odpovědět. Paní inspektorka pokračovala: „Víte, ono záleží na tom, jak kdo má natažené péro, jak kdo to úsilí vydrží...“ Ještě po mnoha letech jsem si vybavovala tuto její, možná legračně formulovou moudrost.

Protože jsem to s ekologickou výchovou myslela vážně, začaly jsme se s Emilkou potkávat na exkurzích, seminářích, pracovních skupinách, schůzkách a posléze i osobně. Sblížily jsme se, byla pro mě vzorem, co se týče nápadů, rozsahu znalostí, energie, kterou vkládala do práce, odvahy i důslednosti a vehementnosti, s jakou šla za svými cíli.

V r. 1985 se podruhé vdala za RNDr. Jaromíra Strejčka, profesionálního ochránce přírody, zakladatele a vedoucího úseku ochrany přírody Pražského střediska Státní památkové péče a ochrany přírody, se kterým se seznámila, když přišla na Prahu 10.

Jaromír o začátku vztahu s Emilkou vypráví: „S Mílou jsme začali spolupracovat v rámci řešení chráněných území na Praze 10, víc jsme se stýkali, já jsem se již rozváděl s předchozí (svojí druhou) ženou a po rozvodu jsme to už dali dohromady blíž. V podstatě to také byla otázka velké náhody. U Královic byl ochránář-

Emilka a Jaroslav Strejčkovi na Toulcově dvoře při dožínkách v roce 2004. Foto archiv Jaromíra Strejčka

ský tábor pro mládež, Míla se v té době snažila intenzivně s mládeží pracovat v oblasti ochrany přírody, já jsem tam něco přednášel o entomologii a ochraně přírody v Praze. Odjížděl jsem služebním autem a ještě se stavil u Petrovic na jednom území, dodnes nevyhlášeném, stmívalo se, byla už skoro tma, dělal jsem noční ‚smyk‘, kdy se dá nasbírat hmyz, který leze ven až v noci a ve dne ho člověk nesežene. Když jsem skončil, řekl jsem si, že se večer bude Míla dostávat špatně domů, tak jsem pro ni zajel, dovezl ji domů, no a už jsem v tom bytě zůstal.“

Emilka pomáhala Jaromírovi při provádění přírodovědných průzkumů chráněných území u nás a o dovolené i v zahraničí (střední Asie, severní Afrika, jižní Evropa).

Jaromír: Když jsme spolu sbírali hmyz na nějaké lokalitě, měli jsme tak trošku rozdělené úlohy. Já znám kytky, vím, co na nich asi tak má žít, takže jsem šel spíš po kytkách a ona dělala plošný smyk nebo oklep těch kytek. Vždycky, když jsme to pak počítali dohromady, tak to vycházelo kupodivu tak, že z toho celku bylo 30 % společných, 30 % mých a 30 % jejích. Na sběr měla Míla vlastní pomůcku (exhaustor, lidově cucák), takže jsem mohl její sběry zpracovávat zvlášť – no a jsou po ní pojmenované i některé nové druhy. Když

*jsem byli někde venku, hlavně ve střední Asii, severní Africe, Černé Hoře v Jugoslávii, sbírali jsme všechno, co nám přišlo pod ruce, to se tak dělá. Materiály ze skupin, které nedělám, ani nemůžu všechny dělat, dávám kolegům specialistům a oni tam našli nové druhy, které sesbírala Míla, takže běhají asi tři nebo čtyři brouci po světě s jejím jménem, např. páteříček *Cantharis emiliae*, a ví se, že je to pojmenované po ní, protože ona je autor prvně zprávy. Měla z toho obrovskou radost, že je tím pádem tak říkajíc entomologicky nesmrtelná.*

Psal se rok 1994 a Emilka mi zavolala a nabídla mi místo v Českém ekologickém ústavu, kam nastoupila a kde prosadila systemizované místo pro ekologickou výchovu. Výzvu jsem přijala. Společně jsme zpracovaly Analýzu ekologické výchovy v České republice a vytvořily první návrh Národního programu ekologické výchovy ČR. Místo se podařilo postupně rozšířit na oddělení environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, které v r. 2004 mělo již šest pracovníků a sloužilo jako informační a poradenské centrum pro EVVO a místní Agendu 21 v ČR i zahraničí. To už ale bez Emilky, která od roku 1995 svoji kapacitu věnovala budování ekologického centra v areálu Toulcova dvora v Hostivaři v blízkosti sídliště Košík. Jejím cílem bylo, aby bylo možné rozvíjet ekologickou výchovu od nej-

útlejšího dětství a umožnit dětem učit se přímo z přírody. Na Praze 10 nabízel tuto možnost právě Toulcův dvůr, který byl v roce 1964 zařazen do seznamu nemovitých kulturních památek na území Prahy, neboť jeho dějiny sahají až do gotické doby. Po revoluci 1989 byl určen k privatizaci. Manžel Jaromír Emilku povzbuzoval, aby se o areál ucházela. Emilka v Parlamentu ČR docílila, že dne 11. května 1992 vyčlenila vláda ČSFR areál Toulcova dvora pro neziskové ekologicko-výchovné účely a převedla ho do vlastnictví města Prahy. V té době byly stavby v dezolátním stavu, navíc poznamenané socialistickou velkovýrobnou krmných směsí a tím, že bývalé stodoly přestavěl tehdejší majitel, Státní statek Praha, na průmyslový objekt. Emilka měla zpočátku zájem jen o nejstarší část areálu, – tvrz, ale Magistrát hl. m. Prahy dal podmínku – všechno nebo nic. A Emilka výzvu přijala. Musela složit kauci – použila na to rodinné finance. Kauce byla vrácena až po zahájení činnosti ekocentra. Nastalo období obrovské práce na rekonstrukcích. Za velikého úsilí, nezměrné vytrvalosti a spolupráce s dalšími lidmi, mezi něž patřil především ing. Aleš Kočí, se podařilo rekonstruovat další a další části Toulcova dvora, který se plnil ekovýchovními činnostmi a návštěvníky. Emilka byla zdejší ředitelkou devět let.

Jedním z posledních hlavních cílů, kterému Emilka věnovala značné úsilí, byl ten, aby se přiměřená ekologická výchova dostala trvale i do programů v mateřských školách. Vycházela z toho, že malé děti jsou schopné lépe vnímat i pamatovat si základní postoje k ochraně přírodních hodnot než děti starší, které jsou ovlivňovány řadou jiných a často i protichůdných vzorů chování. Proto usilovala o zřízení ekologické mateřské školky přímo v Toulcově dvoře. Žádost o souhlas se zřízením takto specializované soukromé mateřské školky byla však Magistrátem hl. m. Prahy zamítnuta, neboť v té době byly rušeny normální státní školky a jejich objekty odprodávány. Nakonec pomohla šťastná náhoda – Emilka věděla, že do areálu Toulcova dvora chodí paní Špidlová s vnučetem, sdělila jí své potíže, paní Špidlová jí sjednala jednání u tehdejší ministryně školství, mládeže a tělovýchovy paní Petry Buzkové, která shledala záměr užitečným a zařídila povolení školky. Ekologicky orientovaná mateřská školka „Se-

mínko“, která klade důraz na výchovu k udržitelnému rozvoji a kde děti tráví mnoho času venku, se stala součástí Ekocentra Toulcův dvůr v roce 2004.

Emilčiným celoživotním posláním bylo zpomalit stále se zvětšující odcizování dětí přírodnímu prostředí. Jejím životním krédem bylo nezadatelné právo každého dítěte na optimální rozvíjení všech jeho duševních i fyzických vloh. Genetická výbava lidí byla několik milionů let určována hlavně v kontaktu s přírodou. Dnes žije nadpoloviční většina lidí ve městech, děti tráví většinu času v interiérech (domov, škola, kroužky, tělocvičny ad.), a to hlavně u monitorů počítačů, případně televize.

Emilka upozorňovala na to, že žádná zprostředkovaná informace (slovem, obrazem, písmem) nemůže být úplná. A ačkoli je člověk stále plně závislý na přírodě (vzduch, voda, půda ad.), zná dosud jen zlomek přírodních zákonitostí. Pro jedince samotného, společnost i přírodu je proto nezbytné, aby se děti co nejvíce učily přímo z přírody, bezprostřední zkušeností, učením se z přírodních dějů (tzv. informální učení). Nejlépe od nejranějšího věku v období imprintingu (trvalého vtiskování).

Emilka věnovala také značné úsilí výzkumu, který byl zaměřen právě na odcizování dětí přírodě. Na základě mnohaletého bádání, pozorování, konkrétní práce i shromažďování řady vědeckých, filozofických a teoretických podkladů v řadě prací konstatovala, že jednostranný konzumní životní styl tlumí přirozenou vitalitu člověka a schopnost adekvátně zacházet se svým životním prostředím. Je to ke škodě nejen jedince samotného (psychické i fyzické zdravotní problémy, např. prudký nárůst alergií), ale také celé společnosti (asociální chování, patologické jevy, náklady na odstraňování škod, snižování kvality životního prostředí apod.), a přírody samé, která je stále více a více poškozována (ubývání kvalitního přírodního prostředí, snižování biodiverzity, narušování ekosystémů a jejich služeb pro člověka).

Emilka byla velmi pracovitá a také, jak říká její manžel Jaromír, „prestížačka“. Jejím heslem bylo: „Když něco nejde, tak to jít musí.“ S neuvěřitelnou energií bojovala za prosazení ekologické výchovy ve státních institucích –

nebála se mluvit s ministry, náměstkyněmi, řediteli, úředníky. Byla pověstná svým jasným tahem na branku a neustálým tlakem na posun v této oblasti. Spolupracovala také s řadou lidí v praxi a významnými vědci.

Emilka v neděli 8. března 2009 odešla z tohoto světa. Byla to zpráva, které bylo těžké uvěřit. Tak energická, průbojná, vytrvalá... Ještě z nemocnice v Motole zorganizovala seminář STUŽ „Skleníkové děti“, kam pozvala takové panelisty, jako MUDr. Františka Koukolíka, Ing. Mnislava Atapama Zeleného, Doc. PhDr. Petra Saka, CSc., Prof. RNDr. Jaroslava Flegra, CSc. Osobně se semináře již nemohla zúčastnit, tak poslala alespoň toto poselství:

Vážení přátelé,

je mi líto, že nemohu být s Vámi, ale budu usilovně myslet, aby vše dobře dopadlo a aby děti do 3 let věku získaly takový prostor, který je pro udržitelný rozvoj nezbytný.

Co schází v této oblasti? Především je to celospolečenská pozornost a vůle zodpovědných něco měnit tak, aby vznikl harmonický vztah mezi přírodním a kulturním vývojem.

S pozdravem Emilie Strejčkové, dne 7. 1. 2008 v Praze, Motolská nemocnice.

Emilka Strejčková je pochována podle svého přání na Šumavě, kterou tolik milovala, mezi dvěma staletými smrky na okraji rezervace u obce Šukačka (obec Javorná), blízko rozcestníku.

Odchod Emilky mě hluboce zasáhl. Byla jsem až překvapena jak. Uvědomila jsem si, že s Emilkou odchází něco velice vzácného a pro náš život důležitého – nezištnost a neuvěřitelná obětavost pro všeobecné dobro, vizionářství, propojování oborů... Emilka byla výjimečnou osobností.

Rozjela jsem se za Jaromírem Strejčkem s tím, že musím něco podniknout, že to přeci nejde, aby někdo takový jako Emilka jenom tak odešel. Ano, na Košíku stojí její obrovský pomník – Toulcův dvůr, ale upřímně, kdo si za 20 let uvědomí to neuvěřitelné úsilí, které Emilka vydala? Zůstane její odkaz dostatečně živý?

S Jaromírem jsme se domluvili, že bude vyprávět o Míle, já to zaznamenám, půjčí mi dokumenty, články apod. A uvidíme, co z toho vznikne. Natáčela jsem jeho vyprávění, často jsme zabrousili i na ochranu přírody a její vývoj u nás... Já doma přepisovala, třídila...

Díky RNDr. Zdeňce Petákové se nakonec podařilo vydat Sborník „Odkaz Emilie Strejčkové“, který je k dispozici na:

http://www.toulcuvdvur.cz/download/2054/Strejckova_sbornik_web.pdf.

Odkaz Emilky Strejčkové je velký a měl by být dále rozvíjen.

Alena Bauerová (Reitschmiedová)

Jaromír Strejček odešel 14. února 2019

Následující text není historickou studií. Jedná se o převyprávění pamětníkových životních osudů na základě jeho vzpomínek zaznamenaných v rozhovoru. Vyprávění zpracovali Jana Klopřtocková a externí spolupracovníci Paměti národa. Otištěno s laskavým svolením Post Bellum.

Z obchodníka ochráncem přírody

Jaromír Strejček se narodil 9. října 1925 v Konojedech na statku svého otce. Tam vyrůstal až do doby, než museli Strejčkovi statek prodat z důvodu vypořádání strýcových dluhů, za které se pamětníkův otec zaručil. Rodina se v roce 1932 odstěhovala do Prahy a otec si našel práci. I když musel několikrát změnit zaměstnání, rodina si nakonec v Praze zvykla a žila spokojeně.

Místo lesnické školy do učení

Jaromír Strejček už odmala tihl k přírodě a po absolvování základní školy chtěl pokračovat na škole lesnické. Tatínek se proto šel zeptat, co by takové studium obnášelo. Zjistil, že syna by přijali nejdříve za tři roky, a nabyt také dojmů, že by to nebylo zadarmo. Pamětník tedy ve svých čtrnácti letech nastoupil do učení do malého obchodu s potravinami k panu Zykánovi. Učil se a pracoval v obchodě pouze za stravu. Po vyučení nastoupil Jaromír Strejček v roce 1942 k firmě Kulík, která měla v Praze síť obchodů s potravinami. Práce tam byla trochu jednodušší než jinde, prodavači oblékali uniformu a na těžké práce měli sluhu.

Jaromír Strejček v terénu s nejmladšími adepty entomologie. Foto Pavel Špryňar

Ve službách Luftschutzu

Dne 1. října 1943 (v měsíci svých osmnáctých narozenin) byl povolán k Luftschutzu a zařazen k sanitní službě. Všechno se odehrálo velmi rychle, ráno ho telefonátem předvolali a odpoledne šel vše oznámit domů rodičům již v uniformě. Ubytován byl v areálu strahovského kláštera v místnosti pro šedesát lidí se spoustou stěn a jedněmi kamny. Jeho žold činil jednu říšskou marku denně. Po úvodním cvičení byl nasazen zejména na kopání krytů. Mimo jiné vykopával jeden také u vily Heydrichovy sestry a K. H. Franka. Mezi další pracovní povinnosti totálně nasazeného Jaromíra Strejčka patřilo odnášení zraněných a mrtvých z míst zasažených bombardováním nebo rozvážení protipožárních náterů po Praze. K tomu vyfasoval speciální pracovní oděv, čehož využíval a po rozvážce v něm vyražel za brouky.

Pražské povstání

První vzpomínky na Pražské povstání má Jaromír Strejček už ze 4. května 1945, kdy na nádraží na Zbraslavi viděl odpoledne zamalovávání německého názvu obce Königsaal. Večer mu v kasárnách oznámili, že se právě stal vojákem československé armády. Jeho hlavním úkolem během povstání bylo převzetí ministerstva národní obrany. To se mu podařilo zhruba s dalšími devatenáct-

ti lidmi pod vedením plukovníka Adamce. Po skončení bojů se Jaromír Strejček účastnil vojenské přehlídky na Staroměstském náměstí, díky čemuž se ocitl v blízkosti tribuny, na které mluvili velitelé osvoboditelských vojsk Eisenhower, Montgomery, Koněv a Svoboda. Dne 9. června 1945 byl pamětník propuštěn do civilu.

Zpátky do obchodu

V létě 1945 nastoupil Jaromír Strejček zpět do obchodu firmy Kulík. Tady také krátce po válce potkal svoji první manželku Růžu. Vzali se 24. srpna 1946, kdy mu bylo dvacet let. Než došlo k veselce, odešel pamětník za prací do bývalých Sudet, do Ústí nad Labem. Mladí manželé dostali byt po odsunutých Němcích, Jaromír Strejček pracoval jako vedoucí obchodu s potravinami a Růža do rodinného rozpočtu přispívala šitím pánských obleků, které byly po válce nedostatkovým zbožím. V září 1947 nastoupil na vojnu do Břiliny. V uniformě prožil tzv. Vítězný únor. Na starost měl kantýnu u černých baronů. Volné chvíle vyplňoval „broukařením“. Odolal a poprvé odmítl vstup do komunistické strany. Po dvou letech se vrátil do civilu. A znovu ho čekal prodavačský pult. Obchod, ve kterém pracoval, už však spadl pod Pramen, tedy do státem vlastněné sítě.

Cesta k entomologii a ochraně přírody

Jaromír měl už odmala silný vztah k přírodě, ten v něm nejspíš probudilo dětství prožité na statku, kde byly přírodní cykly a zákonitosti nedílnou součástí života. Ve svých patnácti letech vstoupil do entomologického kroužku, a i když to tak na první pohled nevypadalo, byl to první krok v kariéře budoucího úspěšného českého entomologa. O Vánocích 1942 dostal knihu profesora Jandy Velký ilustrovaný přírodopis všech tří říší. Část Hmyz a nižší bezpáteří ho zaujala tak, že nadobro propadl entomologii. Po návratu z vojenské služby se v obchodě nudil a po dohodě s manželkou si našel místo ředitele muzea v Trmicích. Finančně se to sice nevyplatilo, ale práce byla zajímavější. V muzeu Jaromír Strejček strávil převážnou část padesátých let. Na začátku „šéfoval“ vlastně jen sedmdesáti místnostem ve velmi špatném technickém stavu, s nulovým rozpočtem na údržbu, a jedné uklízečce. Muzeum ale mělo spoustu zajímavých exponátů a s nadšením vedení se ho dařilo zvelebovat. Pod pamětníkovou správou proběhla rekonstrukce, organizovaly se výstavy, přibýly nové exponáty a rozšířil se pracovní tým. Jaromír Strejček zaměstnal v muzeu i svoji ženu Růžu. Bezdětné manželství však začalo doma i v práci přinášet problémy, a tak se manželé dohodli na rozvodu. Pamětník odešel z trmického muzea, Růža v něm naopak zůstala celý život a věnovala se dál historické vědě.

Památková péče a ochrana přírody

Koncem padesátých let přešel Jaromír Strejček do právě vznikajícího Krajského střediska památkové péče a ochrany přírody, kde dva roky pracoval na zmapování a vyhodnocení celého území tehdejšího Ústeckého kraje. V této době také dálkově studoval vysokou školu, obor biologie–chemie, v Praze. Na ní potkal svoji pozdější druhou manželku Sašu, která tehdy studovala farmakologii a měla malou nemanželskou dceru Tánu. Tu Jaromír Strejček později adoptoval. Dne 1. února 1960 nastoupil do právě vznikající Správy státního kulturního majetku hlavního města Prahy, později přejmenované na Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody. Zde se vypracoval z jediného zaměstnance zabývajícího se ochranou přírody v celé Praze na náměstka ředitele pro tuto oblast. Podruhé odolal tlaku na vstup do ko-

munistické strany. Jaromíru Strejčkovi bylo jako nestraníkovi umožněno zastávat vedoucí pozici jen proto, že nad ním ředitel střediska Zdislav Buřival, jeden ze zakládajících členů komunistické strany v Československu, držel ochrannou ruku. Byla to výjimka z totalitních pravidel. Pamětník ale přece jen musel trochu ustoupit a souhlasil se svým zapsáním do seznamu předpokládaných kádrových rezerv. Během svého působení v Pražském středisku státní památkové péče a ochrany přírody položil mnoho základních kamenů ochrany přírody na území města Prahy, ať už v podobě nově vyhlášených chráněných území, nebo formou ochrany vzrostlé zeleně při nové výstavbě. Jednou také zastupoval ředitele střediska na jednání památkářů o architektonických návrzích rekonstrukce kostela v Emauzích. Po dlouhé, nikam nevedoucí památkářské diskusi doporučil nepamátkář Jaromír Strejček návrh, který jeho osobně zaujal. Šlo o moderní monolitickou betonovou konstrukci symbolicky nahrazující vybombardované původní věže. Tento návrh nakonec památkáři schválili k realizaci a nadčasová betonová konstrukce je dnes neodmyslitelnou součástí pražského panoramatu. I druhé pamětníkovo manželství skončilo nezdarem, i když kvůli adoptivní dceři Táně zůstali i nadále rodinou. Zanedlouho však při práci potkal o třináct let mladší Mílu, která se později stala jeho třetí manželkou. Ta měla v té době dva čerstvě dospělé syny. Mílu sbírání brouků bavilo a manželé společně podnikli několik zahraničních cest. Jaromíra Strejčka na nich zajímala hlavně příroda a brouci. V Alžírsku zaznamenal vysušování krajiny a spojuje ho s narušením rovníkových tropů zemědělskou činností. V Rusku pozoroval vysychání Aralského jezera a jezera Sevan, jejichž vody byly nevhodně využívány k výrobě elektřiny. Zánik těchto biotopů považoval za nevratnou a nenahraditelnou ztrátu přírodních celků, utvářejících se miliony let.

Na odpočinku

Jaromír Strejček odešel do důchodu ve svých sedmašedesáti letech a plánoval, že už bude jen broukařit. Ještě před odchodem do důchodu dal manželce Míle tip na umístění pražského střediska ekologické výchovy (které toužila vybudovat) v areálu Toulcova dvora, který právě přestal být využíván k výrobě zemědělských krmných produktů. Areál

se Míle podařilo získat do majetku města Prahy na poslední chvíli před jeho plánovanou privatizací. Pod jejím vedením byla zajištěna jeho rekonstrukce a přeměna prostor v ekologické centrum. Jako svůj další úkol si Míla vytkla zavedení ekologické výchovy do školských osnov. Chtěla dosáhnout toho, aby se děti učily o přírodních zákonitostech už od mateřské školy. Svůj nápad se snažila prosazovat až do své smrti v roce 2009. Ani Jaromír Strejček nezahálí. Ve svých devadesáti letech stále pokračuje v entomologické práci a říká, že tomu tak bude, dokud bude mít pevné ruce. Budoucnost stavu přírody však nevidí optimisticky. Jako hlavní příčinu jejího ničení označuje neukojitelnou lidskou touhu po penězích, kterým mimo záznam říká „svatý Mamon“.

Kompletní bibliografie Jaromíra Strečka je uvedena v časopise Bohemia Centralis č. 33 (2015), (<http://strednicechy.ochranaprirody.cz/res/archive/354/047690.pdf?seek=1491395011>).

Nové právní předpisy a další dokumenty v oblasti ochrany přírody a krajiny

(přehled vybraných aktualit za období únor 2019 – březen 2019)

Nařízení Komise (EU) 2019/220 ze dne 6. února 2019, kterým se mění nařízení (ES) č. 865/2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi

Novela reaguje na usnesení konference smluvních stran CITES 11.20 (rev. CoP17) týkající se obchodu s živými slony a nosorožci. V návaznosti na dohodu smluvních stran byl do nařízení vložen nový článek 5b, týkající se vydávání povolení a potvrzení podle článku 4 nebo 5 nařízení (ES) č. 338/97 pro dovoz nebo zpětný vývoz živých nosorožců nebo živých slonů z populací uvedených v příloze B uvedeného nařízení. Takovéto povolení či potvrzení musí nově obsahovat podmínku, že rohy nebo slonovina těchto zvířat nebo jejich potomstva nesmí být předmětem obchodu ani obchodních akti-

vit v rámci Unie. Kromě toho nesmí být živí nosorožci nebo živí sloni z těchto populací předmětem lovu zvířat pro trofeje mimo svou historickou oblast výskytu.

Novelizované nařízení zohledňuje také aktualizaci seznamu standardních názvoslovných příruček, které se mají používat pro určení vědeckých názvů druhů v povoleních a potvrzeních (příloha č. VIII); a také revizi kódů, které se mají uvádět při popisu exemplářů a jednotek množství, které se mají používat na povoleních a potvrzeních (příloha č. VII).

Účinnost od 27. 2. 2019

Vyhláška č. 210/2018 Sb., kterou se mění vyhláška č. 321/2014 Sb., o rozsahu a způsobu zajištění odděleného soustředování složek komunálních odpadů

Obce jsou nově povinny zajistit místa pro oddělené soustředování biologicky rozložitelných komunálních odpadů (minimálně biologických odpadů rostlinného původu) celoročně, s tím, že v období od 1. listopadu do 31. března následujícího kalendářního roku mohou přizpůsobit nastavení četnosti svozu klimatickým podmínkám a množstvím produkováných biologických odpadů.

Ustanovení této vyhlášky týkající se povinnosti obcí zajistit celoročně místa pro oddělené soustředování jedlých olejů a tuků nabude účinnosti až 1. 1. 2020.

Účinnost od 1. 4. 2019

Nařízení vlády č. 57/2019 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 76/2015 Sb., o podmínkách provádění opatření ekologické zemědělství, ve znění pozdějších předpisů, a nařízení vlády č. 44/2018 Sb., o podmínkách poskytování plateb pro přechodně podporované oblasti s přírodními omezeními

Novelou se upřesňují podmínky poskytování dotací pro opatření ekologického zemědělství v nařízení č. 76/2015 Sb., o podmínkách provádění opatření ekologické zemědělství. Dochází k zpřesnění procesu navýšení zařazené výměry dílu půdního bloku do těchto opatření; a také specifikaci pravidel pro podávání žádosti o poskytnutí dotace. Novela zároveň doplňuje výkladová ustanovení týkající se doby (ne)skončení pastvy.

Nařízení č. 44/2018 Sb. bylo doplněno tak, aby žádost o poskytování plateb pro oblasti, které od roku 2018 nesplňují podmínky pro vymezení oblastí se značným přírodním znevýhodněním, mohli podávat také žadatelé, kterým byla platba přiznána dle tohoto nařízení.

Účinnost od 1. 3. 2019

Nařízení vlády č. 59/2019 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 75/2015 Sb., o podmínkách provádění agroenvironmentálně-klimatických opatření a o změně nařízení vlády č. 79/2007 Sb., o podmínkách provádění agroenvironmentálních opatření, ve znění pozdějších předpisů

V návaznosti na závěry auditního šetření Evropské komise se do nařízení doplňují ustanovení týkající se administrativních kontrol v podopatření Integrovaná produkce ovoce a Integrovaná produkce zeleniny a jahodníku. Nařízení nadto upřesňuje pravidla podání žádosti k zařazení do některého z agroenvironmentálně-klimatických podopatření (např. také zpřesnění povinnosti doručovat souhlasné stanovisko orgánu ochrany přírody Státnímu zemědělskému intervenčnímu fondu při provádění podopatření ošetřování travních porostů); upřesňuje provádění podopatření biopásu; či rovněž doplňuje výklad ohledně doby (ne)skončení pastvy.

Účinnost od 1. 3. 2019

Nařízení vlády č. 60/2019 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 26/2005 Sb., kterým se vymezuje Ptačí oblast Soutok-Tvrdonicko

Předmět ochrany ptačí oblasti se rozšiřuje o populace orla královského (*Aquila heliaca*). Blížší ochranné podmínky se odpovídajícím způsobem upravují a nově bude na souhlas orgánu ochrany přírody vázáno také provádění mýtní a předmýtní těžby a mechanizované práce v pěstební činnosti v lesních porostech, a to ve vzdálenosti menší než 300 m od známých obsazených hnízd orla královského v době od 15. února do 31. července; a provádění péče o lesní porosty v identické vzdálenosti od takovýchto hnízd v době od 15. února do 30. května.

Účinnost od 1. 4. 2018

Nařízení Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky č. 6/2018 ze dne 5. 12.

2018 o vyhlášení přírodní památky Slunná stráň a stanovení jejích bližších ochranných podmínek, Věstník MŽP ročník XXIX – leden 2019 – částka 1

AOPK ČR vyhlásila přírodní památku Slunná stráň, která se rozkládá na území Olomouckého kraje, v katastrálních územích Přemyslov a Nové Losiny, a stanovila její bližší ochranné podmínky.

Účinnost od 24. 12. 2018

Nařízení Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky č. 6/2018 ze dne 5. 12. 2018 o vyhlášení přírodní památky Niva Bílého potoka a stanovení jejích bližších ochranných podmínek, Věstník MŽP ročník XXIX – leden 2019 – částka 1

AOPK ČR vyhlásila přírodní památku Niva Bílého potoka, která se rozkládá na území Plzeňského kraje, v katastrálním území Halže, a stanovila její bližší ochranné podmínky.

Účinnost od 25. 10. 2018

Nařízení Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky č. 1/2019 ze dne 13. 2. 2019 o vyhlášení přírodní rezervace Kokořínský důl a jejího ochranného pásma a stanovení jejích bližších ochranných podmínek

Nařízením AOPK ČR došlo k opětovnému vyhlášení přírodní rezervace Kokořínský důl, která se rozkládá na území Středočeského kraje, v katastrálních územích Bosyně, Dobřen, Janova Ves, Jestřebice u Kokořína, Kanina, Kokořín, Lhotka u Mělníka, Libovice, Mšeno, Nebužely, Olešno, Sedlec u Mšena, Střemy, Vysoká u Mělníka a na území Libereckého kraje, v katastrálním území Tubož. AOPK ČR rovněž stanovila ochranné pásmo přírodní rezervace a vymezila její bližší ochranné podmínky.

Účinnost od 1. 3. 2019

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 14. března 2019, ve věci C-399/17, Komise v. Česká republika

Spor se týkal přepravy 20 000 tun směsi zvané TPS-NOLO (Geobal) z České republiky na území Polska. Polské orgány přepravu posuzovaly jako nedovolenou přepravu odpadu ve smyslu nařízení (ES) č. 1013/2006, o pře-

pravě odpadů, jelikož ji odesílatel ani příjemce neoznámili orgánům ochrany životního prostředí. Česká republika nepovažovala látku za odpad, neboť je zaregistrována v souladu s nařízením REACH, a odmítala proto vyžadovat po českém odesílateli zajištění jejího zpětného převzetí. Na Českou republiku ve věci podala žalobu Komise.

Soudní dvůr se mimo jiné zabýval samotnou povahou odpadu. Judikoval, že pouhá skutečnost, že je látka TPS-NOLO (Geobal) vyrobena z odpadů, sama o sobě neprokazuje, že je látka odpadem. Unijním právem není vyloučeno ani to, aby odpad kategorizovaný jako nebezpečný přestal být odpadem za předpokladu, že některý způsob využití umožňuje jeho další uplatnění (aniž zároveň dojde k ohrožení lidského zdraví či poškozování životního prostředí, a nejde ani o situaci, kdy se držitel látky zbavuje nebo má v úmyslu se jí zbavit). O charakteru látky coby odpadu nevypovídá samo o sobě ani její chemické složení (může být nanejvýš orientačním údajem) a riziko, které látka představuje pro životní prostředí či lidské zdraví rovněž není rozhodující pro její kvalifikaci.

Komise neunesla důkazní břemeno o tom, že je předmětná směs je odpadem a žaloba byla zamítnuta.

Metodický pokyn sekce ochrany přírody a krajiny Ministerstva životního prostředí (dále jen „MŽP“), kterým se stanoví obsah plánů péče o chráněné krajinné oblasti, postup jejich zpracování, projednávání a schvalování, Věstník MŽP ročník XXIX – leden 2019 – částka 1

Nový metodický pokyn nahrazuje a ruší metodický pokyn č. 16 zveřejněný ve Věstníku MŽP č. 12/2007, kterým se stanoví obsah plánů péče o chráněné krajinné oblasti a postup jejich zpracování, projednání a schvalování. Aktuální pokyn sjednocuje a podrobněji vymezuje obsah plánu péče i postup při jeho zpracování, projednání a nakládání s ním. AOPK ČR, Správa Národního parku Šumava a Správa Národního parku České Švýcarsko jsou metodickým pokynem vázány.

Metodický výklad odboru posuzování vlivů na životní prostředí a integrované preven-

ce MŽP vybraných bodů přílohy č. 1 k zákonu o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů, Věstník MŽP ročník XXIX – leden 2019 – částka 1

Metodický dokument MŽP se zaměřuje na výklad vybraných bodů přílohy č. 1 k zákonu č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, v platném znění; a to s ohledem na změny v ní vyjmenovaných záměrů, které přinesla novela zákona o posuzování vlivů na ŽP č. 326/2017 Sb., s účinností od 1. 11. 2017. Výklad se dále zabývá pojmem „významná změna“ dle § 4 odst. 1 zákona o posuzování vlivů na ŽP, a také postupem Ministerstva/orgánu kraje v případě důvodných pochybností oznamovatele záměru o zařazení záměru.

Metodické doporučení odboru posuzování vlivů na životní prostředí a integrované prevalence MŽP pro posuzování vlivů obecných koncepcí na životní prostředí, Věstník MŽP ročník XXIX – leden 2019 – částka 1

Poměrně rozsáhlý dokument obsahuje především metodická doporučení ohledně postupu v jednotlivých fázích procesu posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí (dále jen „proces SEA“). Součástí metodického doporučení jsou i vzory a příklady, které mají zúčastněným subjektům usnadnit navigaci procesem SEA (např. vzorový harmonogram řešení SEA, či seznam OOP pro účely podání žádosti k vydání stanoviska dle § 45i zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v platném znění [dále jen „ZOPK“]) či práci s jednotlivými dokumenty v procesu SEA (např. vzor textu žádosti o stanovisko dle § 45i ZOPK či vzor vypořádání požadavků v závěru zjišťovacího řízení). Doporučení je adresované všem subjektům zainteresovaným v procesu SEA.

Sdělení odboru druhové ochrany a implementace mezinárodních závazků MŽP o zajištění zpracování souhrnů doporučených opatření pro evropsky významné lokality a ptačí oblasti, Věstník MŽP ročník XXIX – leden 2019 – částka 1

MŽP zajistilo v souladu s § 45c odst. 3 ZOPK zpracování souhrnu doporučených opatření pro vybrané evropsky významné lokality, a to konkrétně:

Nový rybník u Kačiny, Osika, Prachomety, Psí kuchyně, Radotínské údolí, Rybník Starý u Líchov, Stroupínský potok, V jezírkách, Voděradské bučiny, Vrch Hazmburk, Výří skály nad Otavou, Zlatý potok v Pošumaví, Blana, Brániska, Cihelenské rybníky, Čepičkův vrch a údolí Hodonínky, Haluzický rybník, Chotáry, Chrástický hadec (aktualizované SDO), Jaroslavické komory, Karlštejn – Koda, Letiště Medlánky, Louky u rybníka Proudnic, Mušenice (aktualizované SDO), Paskov (aktualizované SDO), Popovické rybníky, Posázavské bučiny, Ramena Ohře, Studánkový vrch (aktualizované SDO), Štola Mařka (aktualizované SDO), Velký kopec, Zahrádky (aktualizované SDO).

V souladu s ustanovením § 45e odst. 6 ZOPK MŽP zajistilo také zpracování souhrnu doporučených opatření pro Ptačí oblast Bzenecká Doubrava – Strážnické Pomoraví.

Samotné souhrny doporučených opatření jsou uveřejněny na Portálu veřejné správy a stránkách ÚSOP (<http://drusop.nature.cz>)

Aktuality sestavuje Samostatné právní oddělení pro veřejnou správu AOPK ČR, kontakt: paula.filipova@nature.cz

Summary

Härtel H.: The Albis – White River: The Labe/Elbe River as a Central European Phenomenon

The Romans called the Labe/Elbe River the Albis, the White River, probably due to extensive bright sand beaches where it at that time could freely change its flow. Nowadays, the river between Střekov and Geesthacht forms an at the pan-European scale unique continuum more than 600 kilometres long where the Elbe has not been dammed by any weirs. In the Czech Republic, the stretch is only 40 kilometres: moreover its natural and landscape values are even greater. The Labe/Elbe flows through the České středohoří/Central Bohemian Uplands, also known as the Bohemian Mittelgebirge Hills and the Labské pískovce/Elbe Sandstones rocks creating a spectacular scene for the canyon-like Labe/Elbe River Valley. The whole stretch between Střekov and Geesthacht is almost continuously covered by Sites of

European Importance (pursuant to Act No. 114/1992 Gazette on Nature Conservation and Landscape Protection, as amended later, the term for Site of Community Importance, SCI under the European Union's Habitats Directive). In addition, there are many Bird Areas (pursuant to the above act, the term for Special Protection Areas, SPAs under the EU Birds Directive) and in Germany, floodplain forests are also protected. The fact that on the Czech side there is a relatively short close-to-nature river does not decrease its values. On the contrary, our responsibility for its protection and conservation optimally implemented in close Czech-German cooperation is even greater.

Flousek J.: Will the Krkonoše/Giant Mts. Black Grouses Survive the year 2040?

In the Czech Republic, there probably is no more threatened species than the Black Grouse (*Tetrao tetrix*). Its populations are small there and the nearest more numerous ones can be found in the Alps, eastern Poland, Scandinavia or Belarus, at least hundreds of kilometres away: the birds are not able to overcome such distances. Based on the outputs of surveys, 80 % of black grouses have disappeared from the Czech Republic during the last 40 years. The main driver of the decline is suitable habitat loss and landscape fragmentation (e.g., Patthey et al. 2012, Geary et al. 2015). Thus, relatively untouched habitats above the treeline in the Krkonoše/Giant Mts. are of the utmost importance. Other threats to black grouses include disturbance by humans or building invisible barriers, e.g. chairlift or funicular cables or tree seedling fencings. It seems that otherwise favourable conditions for black grouses are beaten by visitors' high numbers in the Krkonoše/Giant Mts. and the Black grouse population has continually been declining there. There are only about ten or twenty years to try to reverse the unfavourable trend in the Black grouse population and to maintain the remarkable birds in sufficient numbers in the Krkonoše/Giant Mts., Jizerské hory/Jizera Mts. or in the Czech Republic as a whole.

Růžička M.: The Louky u Přelouče Site of European Importance

The Louky u Přelouče site (eastern Bohemia) has not been included into the National List of

Sites of European Importance (pursuant to Act No. 114/1992 Gazette on Nature Conservation and Landscape Protection, as amended later, the term for Site of Community Importance, SCI under the European Union's Habitats Directive), but it displays a long and possibly hopeful history. Among nature conservationists, there is an expert/technical agreement that the site should be listed in the above document, but up to now it was blocked by an interest to make the adjacent Labe/Elbe River stretch navigable. Moreover, there has been a development and thanks to rational co-operation among all the stakeholders, the solution has been found.

Nature conservation targets are the Dusky large blue (*Phengaris nausithous*, formerly *Maculinea nausithous*) and the Scarce large blue (*Phengaris teleius*, formerly *Maculinea teleius*) there. A newly elaborated proposal consists of 19 individual sites and at present conservation of some of them by declaring a Specially Protected Area, namely Natural Monument there, has been considered. Only such a broad proposal can guarantee a long-term survival of both the butterfly species in the landscape there.

Havel P.: Has a Feasibility Study on the Dunaj/Danube–Odra/Oder–Labe/Elbe Water Canal Really Been Elaborated?

Preparation of big infrastructure buildings has for a long time been criticized as being time-consuming and non-effective. For large buildings, a feasibility study is a valuable tool aiming at in addition to evaluating technological aspects of building the infrastructure also at complete assessing a project's feasibility taking into account all other interests protected by legal regulations and international conventions. It unfortunately has not happened when elaborating a feasibility study on intention to build the Dunaj/Danube–Oder/Odra–Labe/Elbe Canal *inter alia* because it fundamentally leaves out environmental risks. Although the risks were found to be serious, without possibility to be compensated, they have not been taken into account in the study's outputs. After analysing the outputs of inter-ministerial comment procedure, the opinion of the Government of the Czech Republic on the study will be crucial. Nevertheless, it has at present been unknown yet.

Vogl Z.: Updating the Strategy on Providing Watercourse Network with Permeability in the Czech Republic

In 2019, the second updating the Strategy on Providing Watercourse Network with Permeability in the Czech Republic, an important background document in water planning, shall be finished. At present, the Nature Conservation Agency of the Czech Republic has been developing a proposal delineating watercourses primarily intended for providing them with permeability for wildlife migration and at the same time taking into account species and territorial protection. That is why the total length of corridors will increase compared to the current state: they will be preferred during subvention/subsidy distribution. The updated strategy aims at effective and systematic implementation of measures for maintaining watercourses permeable for fish and other water animals, particularly on watercourses of national and international importance.

Jelínková J.: New Building Act Draft Law or Revocation of the State Nature Conservancy Authority Competence or Power

In early February 2019, an act draft or white paper of the Building Act developed *de facto* by the Czech Chamber of Commerce was submitted to inter-ministerial comment procedure. In the fact this is not “only” intention to change public building legislation, but it aims at preferring “quick” issuing permits for building to protection of all public interests which can be influenced during building activities, including interest on nature conservation and landscape protection. It is no exaggeration to say that the attempt intends to reduce competence or power of the State Nature Conservancy authorities. The Act No. 114/1992

Gazette on Nature Conservation and Landscape Protection, as amended later, would be invalid in building intentions.

Bejček V. & Volfová E.: Mud deposits in the Czech Republic and on the Labe/Elbe River

In the Czech Republic, mud deposits protected as a natural habitat type under the EU Habitats Directive occur particularly on the Labe/Elbe River between the city of Ústí nad Labem and the town of Hřensko, the latter being close to the Czech-German border. Although it is a phenomenon which is the subject of nature protection,

it is also threatened by planned building a weir with navigation lock, a long-term intention of the Waterways Directorate of the Czech Republic. Therefore, mud deposits have repeatedly been studied by many experts. In 2018, the Czech University of Life Sciences Prague elaborated a comprehensive study summarizing up-to-date knowledge of muddy deposits and of the Strapwort (*Corrigiola litoralis*). It also dealt with patterns within the river continuum and evaluation of possible compensation measures. The study concluded that unfavourable impacts caused by the Děčín Weir with Navigation Lock (DWNL) cannot be compensated on the Czech Republic's territory.

Hradecký J., Škarpich V., Galia T., Gurkovský V. & Vaverka L.: Gravel, Gravel, Gravel... (non)Rolling Stones on the Labe/Elbe River

The Labe/Elbe River stretch between Střekov – the Czech-German border displays sediment deficit and their grain quality has also been effected by humans. Moreover, sediments are a key component in the fluvial system. Long-term reduction in sediment movement results in negative balance and principal influence on their distribution in a horizontal profile, thus limiting deposit creating and their dynamics. The deposits are a significant and extremely value habitat for many critically endangered fauna and flora species or other taxa, being a landscape phenomenon of the Labe/Elbe River Valley. The study made by the authors analysed grain size structure in Labe/Elbe River sedimentary riverbank types, their state was interpreted with respect to water management and water transport activities and their possible future development was outlined. It is clear that the existence of deposits as a significant and very specific habitat has been strongly influenced and threatened. Another driver of their loss is building new barriers, e.g. the Děčín Weir with Navigation Lock (DWNL) which would increase further degradation in river deposits as well as risks of being loss. Therefore, on the contrary, it is necessary to deal with measures to restore sediment natural movement and distribution and to consider a comprehensive restoration also in bigger rivers.

Hanel M., Havlíček V., Heřmanovský M. & Máca P.: Climate Change Impacts on Balance in the Labe/Elbe River Basin up to Dresden

Climate change impacts on water regime are a key background for planning water management infrastructure as well as for water resource management itself. The article summarises results of a broader study dealing with climate change impacts on long-term water balance and minimal runoffs in some Labe/Elbe River sub-basins up to Dresden. Despite large uncertainty, it is suggested that there will possibly be stagnation or slight increase in the total runoff, decrease in minimal runoffs and sharp decline in soil water resources. Thus, implementing climate change adaptation measures will push for water resource use intensification with the river basin. Despite projected higher precipitation the Labe/Elbe River navigability for big boats can be negatively influenced, particularly due to decrease in minimal runoffs by approx. 20 %.

Uhlíková J.: The Eurasian Beaver on the Labe/Elbe River after 23 Years

On the Labe/Elbe River, there are two Natura 2000 sites where the Eurasian beaver (*Castor fiber*) is the subject of protection and where negative effects of the Děčín Weir with Navigation Lock (DWNL) can be expected when it shall be built. Namely, these are Labské údolí/Elbe River Valley Site of European Importance (SEI, pursuant to Act No. 114/1992 Gazette on Nature Conservation and Landscape Protection, as amended later, the term for Site of Community Importance, SCI under the European Union's Habitats Directive) as well as the Porta Bohemica SEI. In connection to assessing the Water Transport Policy of the Czech Republic under Article 6 of the Habitats Directive which also includes the above DWNL, the possibility to compensate negative impacts of the planned hydraulic structure on a beaver population occurring there was also assessed. In total, building the DWNL would negatively influence six beaver territories. The negative effects were found to be compensable. The suggested compensation measures target at creating a new habitat for one beaver territory in the Porta Bohemica SEI and listing the Eurasian Beaver among the subjects of protection for the Orlice and Labe/Elbe Rivers SEI.

Hrdinka T.: The T. G. Masaryk Water Research Institute Celebrates 100 Years

In 1919, the State Institute of Hydrology, a predecessor of the current T. G. Masaryk Water

Research Institute (TGM WRI) was established by decision of the Ministerial Council. During the century, water management passed a dynamic development, big water reservoirs were built, lands were ameliorated and water management infrastructure has been improved. At present, special attention is paid to water retention in the landscape, effective water resource management and strengthening water resources not only by building water reservoirs, but also e.g. by artificial water filtration. In the last 100 years of the TGM WRI's existence, experienced experts had to many times face up to complicated decision-making in water management planning procedure. Currently, the mission and duty of this crucial institution having been in charge of directing research in water management is even much more important for promoting rationale solutions than in the past.

Pešout P.: Professor Jaromír Klika, a Leading Person in Nature Conservation after World War II

Professor Jaromír Klika was one of the scientists who had realized needs to protect and to conserve nature. Thus in addition to his academician, scientific and research activities, he was personally involved in natural and landscape heritage conservation in former Czechoslovakia. Although he was among influential persons in Czechoslovak nature conservation after World War, his important contribution to the above branch of human activities has not been assessed in the *Ochrana přírody/Nature Conservation Journal* yet. Taking the possibility when celebrating 130 anniversary of his birth, the author wants to redress a long-term wrong. In his rich professional life, Professor Klika was an excellent mycologist, Czechoslovak geobotany organiser, nature conservationist, landscape protectionist and a pioneer in nature conservation application in land-use/territorial planning. Therefore, Professor Klika should for many reasons be remembered.

Patzelt Z.: The Labe/Elbe River Canyon – An Inspiration of Romantic Painters and a European Tourism Cradle

The Labe/Elbe River Canyon is unique not only because of its natural and landscape values. At the same time, it provides great possibilities for tourism and recreation.

Although the fact has been realised a long time ago on the German side, on the Czech Republic there have been efforts to change the Labe/Elbe River into an industrial transport waterway. Moreover, history of using the landscape by tourists came back into the 19th century where one of the first European tourist associations had been established there and the area became together with the Alps a European and world tourism cradle. The fascinating landscape in the Českosaské Švýcarsko/Bohemian-Saxon Switzerland region inspired famous romantic artists. Their works and later also old postcards have currently been presenting a then natural shape of the Labe/Elbe River.

Brunar I.: The Myth of the Děčín Weir with Navigation Lock

Due to dividing Germany after World War II, the Labe/Elbe River escaped the fate of many West German rivers: particularly, it has not been canalised and dammed. Nowadays, on the stretch of 550 kilometres the Elbe naturally flows through the unique river landscape, at many sites protected, also internationally. The article critically assesses the Czech approach to communicating and to developing the intention to build the Děčín Weir with Navigation Lock (DWNL) as permanently non-transparent. The parameters proposed are not compatible with the German Elbe stretch and the claim that building the DWNL is sufficient to provide the Elbe with navigation is ill-founded. In the Overall Concept/Master Plan of the Elbe, German federal and state authorities have clearly excluded building weirs and weirs with navigation lock there. In Germany, navigation route depth of 19 meters planned by the Czech side has not been reached in more than 65 % of days throughout the year in the last five years (2014–2018). Also after building the DWNL the Elbe would be unnavigable during a great part of the year and the parameters planned by the Czech side would not be reached. It is clear that expectable impacts on nature and the landscape are serious and the so-called “robust credible evidence of overriding public interest” is not provable in connection with the project on the DWNL. Thus, the question is who shall benefit from costs of building the facility and thus spending billions there. The public shall do definitely not.

Kontakty na autory

Alena Bauerová

odborný konzultant pro strategické plánování
a zapojování veřejnosti
alena.reit@seznam.cz

Vladimír Bejček

Česká zemědělská univerzita v Praze
děkan fakulty životního prostředí
bejcek@fzp.czu.cz

Iris Brunar

Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland e.V.
iris.brunar@bund.net

Vladimír Dolejský

MŽP ČR, náměstek ministra
ředitel sekce ochrany přírody a krajiny
vladimir.dolejsky@mzp.cz

Paula Filipová

AOPK ČR
samostatné právní oddělení pro veřejnou správu
paula.filipova@nature.cz

Jiří Flousek

Správa KRNP
oddělení ochrany přírody
jflousek@krnap.cz

Tomáš Galia

Ostravská univerzita v Ostravě
katedra fyzické geografie a geoekologie
tomas.galia@osu.cz

Václav Gurkovský

Ostravská univerzita v Ostravě
vaclav.gurkovsky@osu.cz

Martin Hanel

Česká zemědělská univerzita v Praze
vedoucí katedry vodního hospodářství
a environmentálního modelování
hanel@fzp.czu.cz

Petr Havel

Ministerstvo životního prostředí ČR
vedoucí oddělení soustavy Natura 2000
petr.havel@mzp.cz

Vojtěch Havlíček

Česká zemědělská univerzita v Praze
katedra vodního hospodářství
a environmentálního modelování
havlicekv@fzp.czu.cz

Handrij Härtel

Správa NP České Švýcarsko
ředitel sekce ochrany přírody
h.hartel@npcs.cz

Martin Heřmanovský

Česká zemědělská univerzita v Praze
katedra vodního hospodářství
a environmentálního modelování
hermanovsky@fzp.czu.cz

Jan Hradecký

Ostravská univerzita v Ostravě
děkan přírodovědecké fakulty
jan.hradecky@osu.cz

Tomáš Hrdinka

Výzkumný ústav vodohospodářský
T. G. Masaryka, v.v.i.
oddělení sekretariátu, personální a PR
tomas.hrdinka@vuv.cz

Bohumír Janský

Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy
katedra fyzické geografie a geoekologie
bohumir.jansky@natur.cuni.cz

Jitka Jelínková

právník v otázkách ochrany přírody
judr.jitka.jelinkova@gmail.com

Petr Máca

Česká zemědělská univerzita v Praze
katedra vodního hospodářství
a environmentálního modelování
maca@fzp.czu.cz

Jiří Mach

Ministerstvo životního prostředí ČR
vedoucí oddělení mezinárodních úmluv
jiri.mach@mzp.cz

Zdeněk Patzelt

Časopis Ochrana přírody
šéfredaktor
Patzelt.Zdenek@seznam.cz

Pavel Pešout

AOPK ČR
ředitel sekce ochrany přírody a krajiny
pavel.pesout@nature.cz

Jan Plesník

AOPK ČR
oddělení mezinárodní spolupráce
jan.plesnik@nature.cz

Milan Růžička

AOPK ČR, RP Východní Čechy
vedoucí oddělení sledování stavu biodiverzity
milan.ruzicka@nature.cz

Jakub Šafránek

Správa NP České Švýcarsko
vedoucí oddělení geologie – skalní četa
j.safranek@npcs.cz

Václav Škarpich

Ostravská univerzita v Ostravě
katedra fyzické geografie a geoekologie
vaclav.skarpich@osu.cz

Jitka Uhlíková

AOPK ČR
oddělení druhové ochrany živočichů
jitka.uhlikova@nature.cz

Lukáš Vaverka

Ostravská univerzita v Ostravě
lukas.vaverka@osu.cz

Zdeněk Vogl

AOPK ČR
oddělení péče o vodní ekosystémy
zdenek.vogl@nature.cz

Eva Volfová

odborná konzultantka v ochraně přírody
volfova@ametyst21.cz

Lucie Záhorová

AOPK ČR
oddělení práce s veřejností
lucie.zahorova@nature.cz